

QADIMGI YEVROPA ANTIK SAN'ATI**DAVRONOVA NILUFAR MA'MURJON QIZI****Qo'qon davlat pedagogika insituti****Milliy hunarmandchilik va amaliy san'at fakulteti****Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi o'qituvchisi****Davronovanilufar@.com****+998911449496****<https://doi.org/10.5281/zenodo.7697947>**

Greklar birinchi bor badiiy ijodda insoniyatning asriy muammolarini yechishga o'rindilar. Ular mardlik, jasorat, Vatanning mehri va hur insonning qudratini ustuvor qildilar, uning jismoniy maftunkorligini va ma'naviy barkamolligini ifodalab, ideal, garmonik kamol topgan inson obrazini yaratishga intildilar. Buyuk Sofoklning "Tabiatda insondan kuchli zot yo'q", - degan fikri davr estetikasi, dunyoqarashini o'zida mujassamlashtirgan. Qadimgi Gretsiyada faoliyatli, davlat manfaatini o'z manfaatidan ustun qo'yadigan insonni ulug'ladilar. Matonatli, Vatanni sevadigan va uning uchun kurasha oladigan inson obrazini ideal inson, deb bildilar¹.

Ular to'rt yilda o'tkaziladigan Olimpiya musobaqalari esa, erkin Ellinning jismoniy va ma'naviy shavkatini namoyon etuvchi bayramga aylandi, g'oliblarga haykallar o'rnatildi. Darhaqiqat, Grek san'ati insonning real his-tuyg'ularini badiiy ifoda etishi bilan hamon kishiga zavq-shavq baxsh etmoqda; inson aql-idroki, zakovatini tarannum etib, unga kuch bag'ishlamoqda. Grek san'atining shu jihati Yevropaliklar tomonidan ham, SHarq xalqlari tomonidan ham e'zozlanadi. Yurtimizda san'atkorlari ham bu san'at namunalariga murojaat qilib, o'zlarining mahoratlarini oshirganlar.

Qadimgi Gretsiya tarixining eramizdan avvalgi XI-VIII asrlari Gomer davri deb ataladi. Bu davr san'ati va madaniyatini o'rganishda Gomerning "Iliada" va "Odisseya" dostonlari qimmatli manbaa hisoblanadi. Miken yozuvlarining o'qilishi shu davrga oid ma'lumotlarning kengayishiga yordam berdi. Gomer davrida hunarmandchilik, ayniqsa, kulolchilik va u bilan bog'liq bo'lgan ko'zaga gul solish san'ati ravnaq topgan. Dastlabki ishlangan kulochilik buyumlari - ko'zalarda qadimgi Grek amaliy-dekorativ san'atining o'ziga xos xususiyatlari namoyon bo'ladi. Bu ko'zalar yuzasiga geometrik naqshlar ishlangan bo'lib, ularning shakli ko'rkam naqshlar kompozitsiyasi aniq, siluetlari qat'iy. Bu xususiyatlar buyumga o'zgacha latofat kiritadi.

Diniy marosimlar bilan bog'liq bo'lgan katta hajmdagi Dipilok ko'zalari (Afrika yaqinidagi Dipilon darvozasi yaqinidan topilgani uchun shunday deb nomlangan) shunday xarakterda ishlangan. Gomer asri kulolchilik buyumlari, ko'zalarida geometrik naqshlardan tashqari o'simliklardan ishlangan naqshlar, hayotiy voqealarni sxematik talqin etuvchi tasvirlar uchraydi.

Arxaik Gretsiya san'ati. Eramizdan avvalgi VIII asr oxirlaridan boshlab, ilk sinfiy jamiyat tashkil topa boshlagan. Eramizdan oldingi VII-VI asrlarda arxaik, ya'ni qadimgi (grekcha "arxeyos" - qadimgi demakdir) davr deb nomlanadi. Arxaika davrida Gretsiyada ilmiy fikrlar rivojlanadi. Tibbiyot, astronomiya, tarix, geografiya, matematika taraqqiy qildi, poeziya, adabiyot, teatr

¹ N.Abdullaev. San'at tarixi elektron o'quv qo'llanma T.: 2005 y.

kamol topdi, grek yozuvi paydo bo'ldi. Greklar o'zlaridan avvalgi xalqlar, SHarq mamlakatlari - Bobil, Misrning fan va madaniyat borasidagi yutuqlarini chuqur o'rganib, o'zlarining betakror san'at va madaniyatlarini yaratishga muvassar bo'ldilar.

Me'morchilik. Arxaika davri me'morchilik san'ati shaharlarning rivojlanishi va qurilishi bilan bog'liq.

Grek ibodatxonalari bir necha tipda bo'lib, bo'larning ichida eng keng tarqalgan tipi peripter hisoblangan. Bu tipda qurilgan binoning markaziy qismi muqaddas er-sella bo'lib, atrofi esa ustunlar bilan o'ralgan. Grek me'morchiligining bu tipi faqat grek me'morchiligidagina emas, balki jahon san'ati me'morchiligida ham katta rol o'ynadi. Ilk Arxaika ibodatxonalari birmuncha past va uzunroq qilib qurilgan. Ularning ko'rinishi vazmin va salobatli. Pestumdagi (Italiya) Gera ibodatxonasi (er.av.VI asr o'rtalarida) shu jihatdan ibratli. Korinfdagi Apollon ibodatxonasi (er.av.VI asrning ikkinchi yarmida qurilgan) periter tipidagi doriy orderida ishlangan bo'lib, uning old tomonida 6, yon tomonida 15 ustun o'rnatilgan. Bu ibodatxonada ham Arxaika me'morchiligining xarakterli tomonlari ochiladi.

Haykaltaroshlik. Arxaika davrida grek monumental haykaltaroshligi kamol topa boshladi. Toshdan yaratilgan haykallar namunasi esa eramizdan avvalgi VII asrlarga to'g'ri keladi. O'aykaltaroshlikning rivojlanishida Krit san'atkorlarining ta'siri sezilarli bo'lgan. Arxaika davri haykaltaroshligida odam gavdasini alohida tasvirlash bilan birga, voqealarni aks ettiruvchi kompozitsiyalar, masalan, olishuvlar ko'rsatiladi. Persey va Gerakl qahramonligiga, xudolar va gigantlar jangiga bag'ishlangan kompozitsiyalar shu davr haykaltaroshligi mahsulidir. Arxaika davrining ko'zaga surat solish san'ati dastlab qora figurali vazalarda namoyon bo'ldi. Bunday vazalarga qora lak bilan turli tasvirlar ishlangan. Ayniqsa qora figurali vazalar ishlash san'ati VI asrning II-III choragida rivojlanib, bu sohada attikali qurollar va rasmlar chiqarishgan. SHunday mashhur ustalardan biri, rassom Klitiy bo'lgan. U dunyoga mashhur bo'lgan "Fransua vazas"ni bezatgan. Er.av. 540-530 yillarda qizil figurali vazalar ishlash keng tarqaladi. Bu vazaga gul solish san'atida realistik tendensiyalarning ortib borishi sabab bo'ldi. Qizil figuralarda tasvirlangan obrazlar, tasvirlar ko'zaning tabiiy rangi - pishirilgan loy rangida (qizg'ish, qizg'ish jigarrang) qoldirib, fon, qolgan bo'shliq esa qora lak bilan bo'yab chiqilgan. Bu uslub voqelikni real tasvirlashda katta imkoniyatlarga ega bo'lib, eramizdan avvalgi VI asrning uchinchi choragidan IV asrgacha davom etdi. Eramizdan avvalgi V asrga kelib, Gretsiya o'zining siyosiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyotining eng yuksak bosqichiga ko'tarildi.

Yuqori klassika. Eramizdan avvalgi V asrning ikkinchi yarmidan boshlab, Gretsiya siyosiy, iqtisodiy va madaniy ravnaqining oltin davrini boshladi. San'atning hamma tur va janrlari rivojlanib, yuqori klassika davri kishilarining estetik ideal haqidagi tushunchalarini mukammal badiiy obrazlarda ko'rsatadi. Bu taraqqiyotda, so'zsiz, shu davrning yirik davlat arbobi Perikl muhim rol o'ynadi. Yuqori klassika davrida Afina akropoli o'zining tugal ko'rinishini egalladi. Perikl tashabbusi bilan Afinaning ichki qal'asi - Akropol qayta tiklandi. Bu qal'a Eron-Grek urushida vayron bo'lgan edi. Eramizdan avvalgi V asrning uchinchi choragida bu erda oq marmardan yasalgan grek me'morchiligining nodir durdonalari bo'lgan Parfenon, katta darvozaxona - Propiley, qanotsiz g'alaba ma'budasi Nikaga atab qurilgan Niki Apteros qad ko'tardi. Bu binolar badiiy bezakka boy bo'lgan. Masalan, Propiley devorlari davlatning jangovor o'tmishini tasvirlovchi suratlar bilan bezatilgan. Akropolning ochiq maydonida Afina davlatining kuch-qudratini va ulug'ligini o'zida ifodalab, grek tarixida birinchi bor umumellin

birligini namoyish etuvchi me'morchilik ansambli edi. Akropol tepaligining yon bag'irlarida qurilgan ibodatxona va tomoshaxonalar esa uni yanada mo'tabar, muqaddas dargoh darajasiga ko'targan. Grek klass

References:

1. Davronova, Nilufar. "GUESTS IN ASSEMBLY DRAWING." *Open Access Repository* 8.12 (2022): 431-433.
2. Гульхайохон, Мамаджонова. «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РИСОВАНИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ ПЕДАГОГИКИ». *Репозиторий открытого доступа* 8.11 (2022): 199-203
3. Kasimova, N. M. K. (2022). Representatives of the Kokan School of Coppersmithing, Glorifying the National Craft. *RegiINTERNATIONAL JOURNAL ON ECONOMICS, FINANCE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT*, 4(11), 86-90.
4. Nilufar, K. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS" USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY. *Open Access Repository*, 9(11), 88-92.
5. Nilufarkhan, Q., & Dildorakhan, A. (2022, May). THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE HISTORY OF APPLIED ARTS OF UZBEKISTAN. In *E Conference Zone* (pp. 12-13).
6. Qosimova, N. (2022). IN FINE ARTS AND DRAWING LESSONS" USING CASE STAGE EDUCATIONAL TECHNOLOGY. *Scienceweb academic papers collection*.
7. Rahimberdiyev, A., & Qosimova, N. (2023). KANDAKOR USTA, YORQINJON AXMADALIEVNING "IQTIDOR MARKAZI" DAGI FAOLIYATI. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 2(2), 36-41.
8. Solijon o'g'li, Q. B. (2023, February). ODDIY QALAMNING "BUYUK ISHLARI". In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 2, pp. 159-162).

9. Ravshanbekovich, Mamatkulov Rashidbek. "THE IMPORTANCE AND PLACE OF BAHODIR JALOLOV'S WORK IN THE DEVELOPMENT OF MAJOR COLOR PICTURES OF UZBEKISTAN."Archive of Conferences. 2021.14.Ravshanbekovich,
10. Mamatkulov Rashidbek. "Importance and place of Bahodir Jalolov's work in the development of Uzbekistan's majestic color image."Texas Journal of Multidisciplinary Studies2 (2021): 173-174.15.Ravshanbekovich,
11. Mamatqulov Rashidbek. "IMPORTANCE OF FINE ARTS IN GENERAL SECONDARY SCHOOLS."Web of Scientist: International Scientific Research Journal3.10 (2022): 1008-1013.

